

KOŚCIÓŁ FARNY W GUBINIE

POSTULATY KONSERWATORSKIE, PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

I. CHARAKTERYSTYKA OBIEKTU

Nr rejestru zabytków	281	14 -05- 2014
RODZAJ OBIEKTU	Budynek sakralny	WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW 65-063 Zielona Góra, ul. Kopernika 1
AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA	nieznany	Załącznik do postępowania z dnia 20.05.2014 (m. Gub. 14.05.2014)
SYGNATURA	brak	zobowiązaniu programu prac konserwatorskich i renowacyjnych
INSKRYPCJE	brak	
DATOWANIE	XII - I połowa XVI wieku	
LOKALIZACJA	Gubin, ul. Katedralna	
WŁAŚCICIEL/ UŻYTKOWNIK	Gmina Gubin, Urząd Miasta w Gubinie ul. Piastowska 24, 66-620 Gubin	
WYMIARY	Pow. użytkowa – m ² kubatura – m ³	
TECHNIKA	Budynek murowany z cegły, oryginalnie we wnętrzu tynkowany	
WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE (LUB RENOWACJE)	Obiekt wielokrotnie remontowany	
WCZEŚNIEJSZE WYBRANE DOKUMENTACJE	Cz. Lasota, J. Rozpędowski, „Rozwój przestrzenny kościoła parafialnego w Gubinie”, (w: <i>Prace Naukowe IHASiT Polit. Wr.</i> nr 13/1980) M. Małkus, <i>Ekspertyza ikonograficzna, Kościół farny w Gubinie (powiat krośnieński, woj. lubuskie)</i> , Gubin - Wschowa 2007 M. Tureczek, K. Sanocka-Tureczek, <i>Kwerenda archiwalna: kościół farny w Gubinie</i> , Gubin-Zielone Góra, 2007 dr J. Lewczuk, <i>Badania archeologiczne fary gubińskiej</i> , Gubin 2008 M. Małachowicz, <i>Badania architektoniczne fary gubińskiej w 2008 roku. Stan badań fary gubińskiej</i> , w: „Lubuskie Materiały Konserwatorskie”, Zielona Góra 2008 M. Małachowicz, I. Misiek, R. Karnicki, <i>Projekt wykonawczy adaptacji wieży Kościoła Farnego w Gubinie wraz z remontem elewacji i ścian wewnętrznych</i> , Wrocław IX 2009 M. Pisulińska, M. M. Owiński, <i>Wyniki badań konserwatorskich wieży kościoła farnego w Gubinie, elewacja zachodnia, kruchta i klatka schodowa</i> , Gubin – Kraków, 2011	

II. WNIOSKI Z BADAŃ KONSERWATORSKICH

W trakcie badań konserwatorskich stwierdzono dziewięć głównych faz chronologicznych. Pierwsza faza (późnoromańska, około 1235) i druga faza (z II połowy XIV wieku), zachowane są w formie reliktów muru ceglanego w szczytowej ścianie zachodniej. Dokładna lokalizacja tych fragmentów udokumentowana została w opracowaniu *Wyniki badań architektonicznych fary gubińskiej*, dr. Macieja Małachowicza. W ramach trzeciej stwierdzonej fazy chronologicznej datowanej na XV wiek do 1508 roku wybudowano obecne prezbiterium z dobudówką od strony północnej, w której na parterze mieściła się

zakrystia, na I piętrze zaś empora z arkadowym przepruciem na przestrzeń kościoła. Według doktora Małachowicza, część tej dobudowy jest wcześniejsza, datowana na I połowę XV wieku. W badaniach stwierdzono, że mur ceglany był wykonany w tradycyjny gotycki sposób, z podcięciem profilowanej fugi. Filary głównej przestrzeni prezbiterium wymurowano na planie ośmioboku. Ostrołukowe otwory okienne górnej kondygnacji miały maswerkowe wypełnienie w górnej części z laskowaniem poniżej dzielącym szerokość okna na trzy pionowe pasy. Proste rozglifienie górnych okien było w opozycji do bardziej skomplikowanego rozglifienia okien kaplic bocznych, gdzie zostało ono ozdobione rzędem wałków powtarzających ostrołuk okna. Kaplice boczne zaopatrzone zostały w arkadowe sedille z filarami na planie koła i łukami odcinkowymi, kryte sklepieniami krzyżowo-żebrowymi, kryształowymi i sieciowymi. W części kaplic po stronie południowej zastosowano ozdobne ceglane konsole, we wszystkich żebrowanych kaplicach oraz w dobudówce zastosowano profile ceglane w formie gruszki ze ściętym noskiem. Konsole sklepienia w głównej przestrzeni mają formę ludzkich twarzy o niepowtarzalnej formie. W dobudówce zastosowano sklepienia krzyżowo-żebrowe. Na fugowaniu filarów stwierdzono, w miejscu przez długi czas przysłoniętym warstwą wtórnego tynku i obecnie niezachowanym elementem wystroju wnętrza, czerwone podbarwienie fug przez przemalowanie wodą wapienną zabarwioną czerwienią żelazową niezwiązaną do końca zaprawy wapiennej. Takiego podbarwienia nie stwierdzono w kaplicach bocznych i na ścianach wewnętrznych prezbiterium, choć w drugim przypadku może być to wynik ciągłej ekspozycji na niestabilne warunki atmosferyczne. Wnętrza kaplic bocznych prezbiterium były cienkowarstwowo tynkowane, niekiedy tylko zalizane, (aby zlikwidować większe nierówności muru), i pobielone wapnem. W niektórych obszarach stwierdzono samo pobielenie. W kaplicy ósmej (licząc od południowo-zachodniego narożnika) stwierdzono na filarach sedill szczerunkowo zachowaną polichromię w formie romboidalnej kratownicy wymalowanej czernią węglową na żółtym tle, z czerwonymi akcentami. Ślady tej polichromii stwierdzono również na ścianach, jednak stan zachowania i stopień odkrycia nie pozwoliły na ocenę formy i przebiegu wzoru. Wydaje się, że w tej samej polichromii oprócz pigmentów żelazowych naturalnego pochodzenia zastosowano smaltę, jednak stopień zachowania polichromii w kaplicy nie pozwala jednoznacznie ocenić, czy smalta nie pochodzi z wtórnego, późniejszego wymalowania usuniętego przed remontem kaplicy w 1927 roku, ponieważ największa popularność tego pigmentu przypada na XVII i XVIII wiek. Niewykluczone również, że cała polichromia jest późniejsza, choć związanie z pierwszą warstwą pobiałą leżącą bezpośrednio na ceglany murze świadczy o jej starszym rodowodzie. Fragmenty polichromowanej dekoracji stwierdzono również na rozglifieniu łuku między kaplicą a wnętrzem prezbiterium oraz w niewielkim stopniu na ścianie przy tym łuku.

W ramach czwartej ingerencji wykonanej w latach 1519-1559 wybudowano nowy korpus, zlikwidowano dawny masyw wieżowy i wybudowano nową wieżę na środku zachodniej ściany szczytowej, a w niej kruchtę zachodnią o sklepieniu gwiazdzistym. Mur ceglany wykonano według gotyckich zasad murarskiego rzemiosła, z wyprofilowaniem fugi od razu podczas murowania. Filary korpusu mają formę ośmioboku. Sklepienia w kaplicach bocznych w tej części kościoła są gwiazdziste i sieciowe, o profilach ceglanych żeber w formie zdwojonej wklęsłej, ze ściętym noskiem. Wejścia do kościoła przewidziano w kaplicach drugich licząc od zachodu. Wejścia te zamknięte były łukami odcinkowymi, nad jednym z nich (południowym) stwierdzono pozostałości niewielkiego otworu okiennego zamkniętego również łukiem odcinkowym. Wnętrza kaplic bocznych wzbogacono o zamknięte łukami odcinkowymi wnęki: dwie na ścianach obwodowych po jednej, różnej wielkości, na ścianach bocznych. Krawędzie wnęk mają ścięte narożniki. Wydaje się, że w ramach odświeżenia wnętrza prezbiterium po przebudowie korpusu wykonano lokalne naprawy przez nasiekanie starszego podłoża, częściowe otynkowanie i pobielenie.

Odświeżenie w formie pobielenia wykonywano kilkakrotnie na przestrzeni XVII i XVIII wieku. Na uwagę zasługuje kolejna wyraźnie wyróżniona faza chronologiczna, w ramach której wykonano lokalne naprawy tynku za pomocą zaprawy wapienno-piaskowej z domieszką ilów, o ciekawej ciemnej czerwonej i brązowej barwie. Najwięcej tego typu napraw stwierdzono w części północnej korpusu, gdzie tynk zauważono na powierzchni silnie zdegradowanych przez zawilgocenie, już w momencie naprawy, cegieł wnęk kaplic bocznych. W ramach tej ingerencji pobielono wnętrza kościoła.

Szósta faza chronologiczna wyróżniona w trakcie badań obejmowała gruntowny remont wnętrza w latach 1842-1844 pod kierownictwem architekta Edwarda Knoblaucha. Obejmowała ona wykonanie wyprawy tynkarskiej na całej powierzchni ścian z zaprawy wapienno-piaskowej modyfikowanej domieszką cementu dokładnie zagładzoną zgodnie z ówczesnym poczuciem estetyki, następnie pobieloną. W ramach tej ingerencji w niektórych kaplicach bocznych stwierdzono pomarańczowo-różową warstwę malarską jednolitą na całej powierzchni ścian, w której skład wchodzi lak czerwony. Na uwagę zasługuje zachowany w

szczątkowym stanie wystrój malarski kaplic trzecich licząc od zachodu, przy czym relikty polichromii w kaplicy od strony południowej są zachowane nieco lepiej, niż w kaplicy północnej. Stan zachowania nie pozwala ocenić przebiegu i charakteru wystroju malarskiego, można jednak stwierdzić, że podłucze łuku między kaplicą a korpusem było zdobione błękitnymi wzorami, na ścianach stwierdzono pozostałości błękitnej i turkusowej dekoracji, przy sklepieniu zauważono pozostałości białej i czarnej polichromii, na żebrach jaskrawożółtej. Wiadomo, że żółte żebra były podkreślone przy spływach czarną obwiednią. Do malowania zastosowano spoiwo klejowe prawdopodobnie modyfikowane wapnem, a w nim osadzono następujące pigmenty: żółcień neapolitańską, smaltę, zieleń malachitową, kredę. W ramach tej ingerencji wymieniono lub przeprowadzono remont posadzki, usuwając cenne płyty nagrobne i epitafia. Nie wykluczone, że w tym czasie dokonano wymiany stolarki drzwiowej na ramowo-płycinową.

Po tej ingerencji stwierdzono jedno odświeżenie przez pobielenie i pokrycie niektórych partii wnętrza szarością malarską na bazie węgla wapnia i czerni węglowej.

W ramach jednego z ostatnich znaczących remontów wnętrza, który miał miejsce na przełomie wieków, przemurowano ościeża okien kaplic bocznych i dobudówki. Otwory okienne w tych partiach mają formę ostrołukową z rozglifieniem w postaci podwójnego schodka ze ściętym narożnikiem, oraz z ukośnym, pulpitemowym parapetem. Wykonano nową konstrukcję okien, metalową, z romboidalnym, witrażowym wypełnieniem o charakterystycznym krzyżowym wzorze usytuowanym w trzech kondygnacjach, utworzonych z szybek o innej barwie niż otoczenie. Zmieniono lokalizację otworów drzwiowych przesuując je do kaplic skrajnych, przy ścianie zachodniej, i podniesiono poziom posadzki między tymi kaplicami. Przestrzeń pod emporą zachodnią przeszklono w sposób podobny jak otwory okienne dolnej kondygnacji kościoła, tworząc w ten sposób rodzaj dodatkowego przedsionka. Otynkowano wnętrze całego kościoła zacierając formę żeber sklepiennych, nadając im bardziej geometryczny, kubiczny charakter. Na białym podkładzie położono czerwoną warstwę malarską na spoiwie klejowym z czerwienią żelazową i żółcieniami żelazowymi. Nie wykluczone, że remont ten był wykonany jednocześnie z założeniem instalacji centralnego ogrzewania w 1896 roku lub później, na co wskazuje nowoczesny charakter tynku i uproszczenie formy żeber sklepiennych. Około tego roku wymieniono również stolarkę drzwiową w otworze drzwiowym prowadzącym z zewnątrz do prezbiterium. Drzwi dębowe dwuskrzydłowe od strony wewnętrznej pokryte farbą olejną z litoponem, zarówno od zewnątrz jak i od wewnątrz wykończone czarną tłustą warstwą malarską. Posadzka z tego okresu wykonana jest z płyt kwadratowych z czerwonego piaskowca ułożonych po przekątnej w stosunku do osi wzdłużnej kościoła. W niektórych kaplicach bocznych zachowała się starsza posadzka ceglana o formie kwadratów lub wieloboków. Do tej samej głównej fazy można przyporządkować wymurowanie nowego komina w zakrystii i wykonanie nowego tynkowania tamże. Ściany pomalowano na biało w dolnej partii wykonując lamperię z prostym ornamentalnym wzorem. Stropy pod zakrystią wykonano odcinkowe osadzone na żeliwnych profilach.

Siedem przedstawieniowych witraży okien górnej kondygnacji od strony południowej zostało ufundowanych w latach 1897-1815. Kościół był również od 1884 roku zaopatrzony w instalację gazową, oświetleniową.

W 1927 roku powstał wystrój kaplicy ósmej licząc od południowego zachodu. W ramach upamiętnienia ofiar I wojny światowej wykonano w niej nową wyprawę tynkarską, wykonano polichromię w tonacji biało-czarno-czerwonej z zielonymi detalami, w sedille wprawiono płyty kamienne z nazwiskami ofiar, witraż w oknie został wykonany przez pracownię Linnemanna. Podniesiono nieco poziom posadzki, którą wykonano z płyt cementowych o formacie i kolorze nawiązującym do starszej posadzki.

Kościół zachowany jest obecnie w formie ruiny pozbawionej więźby dachowej i sklepienia nad korpusem nawowym i prezbiterium z obejściem oraz dobudówką północną. Stwierdzono pęknięcia konstrukcyjne w ścianie zachodniej kościoła jak również w obrębie ścian obwodowych prezbiterium. Najbardziej spektakularne zniszczenia są w kaplicach bocznych, gdzie brak jest niektórych filarów sedill, a mur znajdujący się powyżej obwisa. Z poszczególnych pęknięć wypadają cegły. Część wschodnia północnej dobudówki jest obecnie zrekonstruowana, podobnie jak więźba dachowa nad nią. Nie zachowało się wyposażenie drewniane kościoła. Posadzka zachowana jest w szczątkowej formie, głównie w kaplicach bocznych. Zachowały się również pozostałości schodów prowadzących z części pod emporą zachodnią do dalszej części korpusu. Wyprawa tynkarska wszystkich faz widoczna jest w formie niewielkich połaci tynku, w środkowej części kościoła zachowana w szczątkowej formie, głównie ostatnia faza chronologiczna. Najwięcej nawarstwień zachowanych jest w kaplicach bocznych. Zawilgocenie kościoła obecne jest do wysokości około 2 m od poziomu gruntu. Zaprawa murarska i cegły w tym pasie mają osłabioną spójność, stwierdzono również zawilgocenia jak i obecność mikroorganizmów (szczególnie glonów). Część zniszczeń strukturalnych spowodowana jest również obecnością różnego rodzaju bakterii. Najwięcej zniszczeń,

szczególnie w miejscach poziomych lub o bardziej rozwiniętej fakturze, spowodowanych jest rozsadzaniem przez korzenie zielonej roślinności oraz działalność wody opadowej. Lico muru pokryte jest zabrudzeniami powierzchniowymi. Spoiwa szczątkowo zachowanych warstw malarskich są silnie zdegradowane przez mikroorganizmy, co powoduje osypywanie się pigmentów. Uzupełnienia muru wykonane po 1945 roku były wykonane ze złej jakości materiałów budowlanych, co spowodowało powstawanie wykwitów solnych na oryginalnym murze poniżej uzupełnień oraz wykruszanie się i przebarwienia nowo wstawionych cegieł.

III. POSTULATY KONSERWATORSKIE

1. Głównym założeniem rewitalizacji ruin fary gubińskiej powinno być zachowawcze potraktowanie zabytkowej substancji zakładające przeprowadzenie prac konserwatorskich, czyli takich, których efektem będzie zachowanie zabytkowej substancji w formie reliktu. Prace restauracyjne zakładające odtworzenie pierwotnych walorów ekspozycyjnych, powinny być ograniczone do minimum, przeprowadzone jedynie tam, gdzie są niezbędne dla prawidłowego odbioru estetycznego oraz powinny obejmować jak najmniejsze obszary.
2. Nowoczesne elementy dodane do zabytkowej substancji powinny stanowić tło i oprawę dla niej, nie zaś konkurować i zbyt mocno ingerować estetycznie w jej charakter. Zaleca się również, aby mimo swego nowoczesnego charakteru i sposobu wykonania, elementy te nawiązywały do historycznej formy (np. dach) lub w stopniu jak najmniejszym ją zakłócały (np. moduły w części zachodniej korpusu).
3. Wskazane jest, aby rozpoczęcie prac konserwatorskich-restauratorskich miało miejsce po zakończeniu prac budowlanych w obiekcie również dotyczących osuszania obiektu, co zapobiegnie ewentualnym niepotrzebnym zniszczeniom wykonanej pracy w obrębie konserwowanych obszarów oraz zniszczeniom wtórnym związanym z wysoleniami występującymi w zawilgoconych obszarach w trakcie procesu osuszania budynku. Wydaje się również zasadne, aby z pracami konserwatorskimi wstrzymać się do momentu wyparowania nadmiaru wody z gruntu pod kościołem oraz z samej struktury zabytku nasączonej systematycznie wodą opadową, po wykonaniu zadania. Zapewni to ustabilizowanie warunków klimatycznych wewnątrz budynku.
4. Dezynfekcja substancji zabytkowej musi być wykonana w ramach prac konserwatorskich-restauratorskich po zabezpieczeniu wnętrza nieruchomości przed zewnętrznymi warunkami atmosferycznymi środkami o szerokim spektrum działania (uwzględnione w programach prac konserwatorskich).
5. W obszarach zawilgoconych muru objętych jedynie pracami budowlanymi należy wykonać dezynfekcję gotowymi preparatami grzybo- i bakteriobójczymi o szerokim spektrum działania, firmy Remmers, Sto-ispo, Brescciani, Coverax lub tożsamymi.
6. Konieczne jest wzmocnienie pęknięć konstrukcyjnych w strukturze murów budynku w celu ustabilizowania jego statyki. Sposób wykonania wzmocnień oraz ich lokalizacja muszą zostać skonsultowane z wykonawcą badań konserwatorskich.
7. Ze względów konstrukcyjnych konieczne jest uzupełnienie fragmentów arkad wnek w murze kaplic w części północno-wschodniej ambitu.
8. W przestrzeni kościoła zaleca się usunięcie najnowszego tynku cementowo-wapiennego z początku XX wieku oraz nawarstwień tynkarskich wykonanych w XIX wieku za wyjątkiem dwóch kaplic trzecich (w części południowej i północnej), licząc od strony zachodniej. Pozostałe starsze nawarstwienia tynkarskie należy pozostawić w formie reliktyw. Należy również rozważyć pozostawienie nawarstwień tynkarskich z wszystkich faz chronologicznych na ścianie szczytowej zachodniej, jako dokument/ relikty kolejnych faz.
9. Pracom konserwatorskim-restauratorskim zakładającym znaczne przywrócenie walorów ekspozycyjnych należy poddać kaplicę boczną poświęconą poległym w trakcie I wojny światowej.
10. Należy rozważyć ponowne przemurowanie korony murów kaplic bocznych od strony elewacji,

ponieważ obecnie istniejące powodują powstawanie białych wykwitów i wysoleń w znajdującym się poniżej zabytkowym murze, ponadto stwierdzono, iż niektóre nowe cegły uzupełnień są mocno zerodowane w całej objętości (wysypują się).

- ✓ 11. Należy przywrócić oryginalny wygląd i pełne walory ekspozycyjne neogotyckiemu obramieniu tablicy pamiątkowej znajdującej się od strony elewacji na przyporze między czwartym i piątym przęsłem elewacji południowej.
12. Możliwe jest usunięcie niektórych wtórnych, historycznych elementów budynku (np. zamurowań otworów okiennych i drzwiowych, kominów w zakresie przemurowań z XIX i XX wieku, stropów z początku XX wieku) w celu przystosowania obiektu do wymagań nowoczesnego budynku użyteczności publicznej.
13. Zaleca się usunięcie zamurowań otworów okiennych kaplic bocznych oraz najmłodsze zamurowania otworów najstarszej empory znajdującej się nad pomieszczeniami zakrystii.
14. Szklenie okien kaplic bocznych można zrekonstruować na podstawie fotografii archiwalnych. Montaż nowych okien powinien przebiegać w tych samych miejscach, w których zamontowano oryginalne okna, przez kotwienie w murze. Dokładne ustalenie systemu mocowania i jego umiejscowienie należy uściślić po usunięciu wtórnego zamurowania otworów. Najbardziej właściwym wydaje się zastosowanie szklenia witrażowego w formie połączonych ze sobą romboidalnych szybek, z uwypukleniem wzoru krzyży przez zastosowanie zróżnicowania koloru szkła układających się w ten wzór (otoczenie bezbarwne, krzyże w kolorze np. zielonym, żółtym, brązowym).
15. Ostrołukowe otwory okienne górnej kondygnacji należy uzupełnić o brakujące maswerkowe wypełnienia, wskazana jest oryginalna, ceglana technika wykonania uzupełnień lub inna, zachowująca podstawowe założenia przedstawione w punkcie 2 niniejszych postulatów.
16. Dopuszcza się zamurowanie otworów okiennych w wieżycze nad ścianą wschodnią prezbiterium w celu zabezpieczenia jej wnętrza przed warunkami atmosferycznymi, ptakami. Zamurowanie może być wykonane z pozostawieniem blend o estetycznie wykonanym wątku ceglany nawiązującym do lica zabytkowego muru.
- ✓ 17. Konieczne jest przywrócenie pierwotnego rozmiaru otworu drzwiowego w części północnej ambitu. Należy również rozważyć rekonstrukcję górnej części profilowanego obramienia tego otworu.
- ✓ 18. Zaleca się przywrócenie pierwotnego rozmiaru otworu drzwiowego prowadzącego do nawy bocznej, znajdującego się w ścianie północnej, w części zachodniej budynku. Zaleca się również pozostawienie zachowanej drewnianej nadpalonej belki nadproża.
19. Wskazane jest umiejscowienie dwuskrzydłowych drzwi ramowo-płycinowych pochodzących z II połowy XIX lub początku XX wieku, (przechowywanych obecnie w jednej z kaplic bocznych), w ich pierwotnej lokalizacji, w wejściu północnym do prezbiterium. W razie konieczności dopuszczalne jest przystosowanie skrzydeł drzwi do otwierania się na zewnątrz, ponieważ ich konstrukcja na styku obu skrzydeł to umożliwi. Ponadto w takim wypadku będzie konieczne nieznaczne poszerzenie otworu drzwiowego o szerokość felcu oraz niewielkie zmiany w przekroju belki ślenia. Obecnie szerokość felcu stanowi mur wykonany równoległe z opisywaną stolarką drzwiową.
20. Do prac budowlanych dotyczących bezpośrednio substancji zabytku zaleca się zastosowanie zapraw przeznaczonych do obiektów zabytkowych o parametrach odpowiadających parametrom oryginalnej zaprawy lub też zastosowanie zaprawy cementowo-wapiennej o proporcji indywidualnie dobranej do oryginalnej zaprawy złożonej z dobrych jakościowo składników. Odejście od tej zasady możliwe jest tylko w obszarach, które mają spełniać określone parametry konstrukcyjne, np. konieczne do osadzenia nowych elementów konstrukcyjnych.
21. Zaleca się pozostawienie/ rekonstrukcję posadzki z czerwonego piaskowca pochodzącej najprawdopodobniej z lat 1842-1844 lub z czasu instalacji centralnego ogrzewania. Z ustaleń wynikających z prac badawczych przy zabytku wynika, że posadzka ta była usytuowana nieco wyżej w najdalszym przęśle zachodnim, pod organami (około 40 cm) w stosunku do poziomu posadzki na

pozostałej powierzchni kościoła. Wydaje się również, że poziom posadzki w tej części obiektu był podniesiony w trakcie wykonania ogrzewania centralnego. Zabieg ten łączył się z nowym usytuowaniem wejść bocznych do kościoła właśnie w skrajnym przęśle zachodnim, gdzie zrównano poziom posadzki z poziomem nawierzchni na zewnątrz kościoła. Elementem łączącym oba poziomy posadzki były ceglane schody, których relikty w środkowej nawie zachowały się do dziś. Dodatkowym akcentem oddzielającym przestrzeń pod chórem zachodnim było przeszklenie widoczne na archiwalnej fotografii wnętrza. Poziomy posadzki odczytano na podstawie jej zachowanych fragmentów. Format poszczególnych płyt: ~29,5 x 29,5 cm przy samym ołtarzu głównym stwierdzono łukowate obramienie posadzki ceglanej płytkami o wymiarach 52 x 47-48 cm.

22. Posadzka powinna być zaprojektowana tak, aby umożliwić w przyszłości jej łatwy demontaż. Ułatwi to, przeprowadzenie ewentualnych prac archeologicznych oraz wykonanie ekspozycji podziemi, na przykład przez stworzenie dodatkowej przestrzeni dla zwiedzających pod posadzką.
23. Jednym z najlepszych rozwiązań dla zabytku wydaje się być położenie posadzki bezpośrednio na sytkim niezwiązanym podłożu.
24. Wszelkiego rodzaju instalacje powinny być maksymalnie ukryte i poprowadzone, ingerując w możliwie minimalnym stopniu w zabytkową strukturę.
25. Elementy infrastruktury technicznej (ogrzewanie, wentylacja, zasilanie) powinny być umieszczone w osobnym, zamkniętym miejscu. Najlepszym do tego celu pomieszczeniem wydaje się być piwnica pod dobudówką od strony północnej, która ma stosunkowo współczesny charakter (jej odcinkowe sklepienie pochodzi z początku XX wieku).
26. Odprowadzenie wody opadowej z dachu zaleca się przeprowadzić w rurach spustowych na elewacji lub we wnętrzu kościoła, przy czym bardziej wskazana jest pierwsza opcja ze względu na mniejsze ryzyko zalania wnętrza wodą opadową w przypadku zatkania lub wtórnych ujawnionych nieszczelności systemu oraz ze względu na nieprzewidziane efekty akustyczne. W przypadku stwierdzenia rażącego braku estetyki systemu odprowadzenia wody opadowej rurami spustowymi prowadzonymi na zewnątrz elewacji dopuszcza się niewielkie wcięcia w mur zabytkowy w celu częściowego ukrycia instalacji, w miejscach najmniej rażących (załamaniach muru). Obszary wcięć konieczne należy zaimpregnować i dokonać hydrofobizacji, ponieważ nacinając mur niszczy się naturalną szklistą warstwę ochronną zarówno cegieł jak i zaprawy w fugowaniu.
27. Konieczne jest ograniczenie prac ziemnych do minimum oraz poprzedzenie ich pracami archeologicznymi w obrębie i na głębokość planowanych wykopów.
- ✓ 28. W trakcie prac remontowo-budowlanych konieczny jest nadzór dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki w dziedzinie konserwacji kamienia i detalu architektonicznego oraz malarstwa i rzeźby polichromowanej.
- ✓ 29. Należy rozważyć przywrócenie zadaszeń nad kaplicami bocznymi lub pozostawienie ceglano-
wykończenia z zapewnieniem odpowiednich spadków. Powierzchnię cegieł w tych obszarach należy
jednak poddać hydrofobizacji (uwzględniono w programie prac konserwatorskich).
30. Część rekonstruowana północnej dobudówki w trakcie prac konserwatorskich przy elewacji powinna być dopasowana stylistycznie do zachowanej zabytkowej części przez wykonanie odpowiedniej fugi, podbarwieniu cegieł (uwzględniono w programie prac konserwatorskich).
31. Konieczne jest ocenienie ukształtowania terenu wokół zabytku w celu wyeliminowania wszelkich, nawet niewielkich obniżen terenu, w których może gromadzić się woda opadowa, a w konsekwencji wsiąkać w grunt i powodować zawilgocenie budynku. Ponadto w powyższym celu należy zapewnić łagodne spadki nawierzchni od budynku. Jednocześnie należy wyeliminować wszelkie szczelne nawierzchnie w bezpośrednim sąsiedztwie budynku uniemożliwiające swobodne „oddychanie” gruntu.
32. W trakcie oględzin zabytku stwierdzono objawy zawilgocenia i zasolenia murów obwodowych spowodowane głównie przez różnicę poziomów posadzki wewnątrz obiektu i na zewnątrz (wyżej o około 40 cm). Stan ten wymusza zapewnienie prawidłowej przepuszczalności gruntu i „wentylacji” zabytkowych murów zarówno wewnątrz jak i przede wszystkim na zewnątrz budynku. Zaleca się

zastosowanie drenażu z wykonaniem wykopu dookoła budynku i wypełnieniem go przepuszczalnym materiałem (grysem, żwirem o dużej gradacji). Dopuszczalne jest również wykonanie izolacji pionowej.

33. Konieczne jest zapewnienie we wnętrzu obiektu odpowiedniej przestrzeni wystawowej oraz magazynowej dla zachowanych relikwii (elementów ceramicznych, kamiennych i innych) znalezionych w trakcie dotychczas przeprowadzonych prac wykopaliskowych i porządkowych. W tym celu można wykorzystać kaplice boczne (na przykład przez umieszczenie eksponatów w gablotach wolno stojących lub zlokalizowanych w sedillach i węgach) lub/ i przeznaczyć na ekspozycję osobne pomieszczenie. Pomieszczenia magazynowe powinny mieć zapewniony odpowiedni klimat: wilgotność względna powietrza nie przekraczająca 60%, jak najmniejsze dobowe wahania wilgotności powietrza i temperatury, odpowiednia wentylacja pomieszczenia. Wymienione warunki klimatyczne są niezbędne w przypadku przechowywania ceramicznego materiału zabytkowego zakażonego mikroorganizmami i zasolonego.
34. W przestrzeni obiektu należy wyeksponować zachowane tablice epitafijne. Proponuje się umieszczenie ich na filarach, na ścianie dawnej zakrystii, w kaplicach na większych płaszczyznach ścian. Sugestią dla przyporządkowania miejsc konkretnym nagrobkom/ płytom epitafijnym powinny być materiały źródłowe w postaci artykułów opublikowanych w „Gubener Wohenblatt” z 16 września i 28 października oraz „Gubener Zeitung” z 12 i 18 lipca 1896, opisujące na podstawie starszych dokumentów usytuowanie poszczególnych płyt.
- ✓35. Program prac dla każdej z tablic epitafijnych powinien zostać sporządzony indywidualnie przez dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki o specjalizacji: konserwacja-restauracja rzeźby kamiennej i detalu architektonicznego.
36. W budynku konieczne jest uwzględnienie tablic, multimedialnych paneli lub innych narzędzi o charakterze edukacyjnym mających na celu wskazanie kolejnych przebudów i zmian w obiekcie, który w swoim charakterze szczególnie skłania ku tego typu działaniom.
37. Należy rozważyć rezygnację z rekonstrukcji sklepienia i tynkowania wnętrza w obszarze dawnej zakrystii i najstarszej emporii nad nią, czyli zachowanie również tej przestrzeni w formie trwałej ruiny. Dopuszcza się również rekonstrukcję sklepień w przypadku konieczności stworzenia mniejszych pomieszczeń użytkowych.
38. Wskazane jest zminimalizowanie we wnętrzu efektu kratownicy, który może wystąpić w słoneczne dni, kiedy elementy konstrukcyjne dachu będą rzucały cień na przestrzeń kościoła.
39. W ramach działań społecznych, na przykład warsztatów budowlanych lub konserwatorskich, zaleca się zadołowanie większej ilości wapna, które w przyszłości okaże się niezbędne przy pracach budowlano-konserwatorskich w obiekcie.

III. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – ELEWACJA RUIN FARY GUBIŃSKIEJ

1. Wykonanie dokumentacji stanu obiektu przed, w trakcie i po przeprowadzeniu prac konserwatorskich.
2. Oczyszczenie muru z roślin i ptasich zanieczyszczeń.
3. Usunięcie wtórnych zapraw tynkarskich i murarskich o zbyt dużej sile wiązania, nie współmiernej do spójności oryginalnych partii muru. (Z powyższych działań należy wyłączyć obszary stanowiące świadome wzmocnienie konstrukcyjne dla zabytku.)
4. Usunięcie wtórnych zapraw o zbyt dużej sile wiązania, nie współmiernej do spójności oryginalnych, partii muru.
5. Dezynfekcja muru w celu trwałego zabezpieczenia budowli przez wpływem działalności mikroorganizmów. Proponowane jest użycie środków sprawdzonych w pracach konserwatorskich, (środki firm Remmers, Brescciani, Coverax, Sto-ispo lub tożsame).
6. Usunięcie silnie zdegradowanych cegieł („wysypujących się”) i zastąpienie ich nowymi cegłami lub odzyskanymi w trakcie prac archeologicznych lub porządkowych, dobrze zachowanymi, o formacie odpowiadającym cegłom w uzupełnianym fragmencie muru. Do wmurowania nowych cegieł konieczna jest odpowiednia zaprawa, jak w punkcie 6 niniejszego programu. Starszy, wtórnie wykorzystywany materiał budowlany musi zostać odsolony, np. przez kąpiel w wodzie demineralizowanej wzbogaconej o środek dezynfekujący. Dokładna metoda odsalania ustalona zostanie w ramach nadzoru konserwatora dzieł sztuki.
7. Przemurowanie luźnych elementów ceglanych z zastosowaniem dobrej jakościowo zaprawy murarskiej o sile wiązania nieco mniejszej niż spójność oryginalnego materiału budowlanego. W ramach tego zabiegu szczególną uwagę należy poświęcić zachowanym reliktom sklepień oraz obszarom nad południowymi i południowo-wschodnimi kaplicami bocznymi, gdzie zachowały się fragmenty posadzki będącej częścią empor. Wskazane jest zastosowanie gotowych zapraw przeznaczonych do stosowania w zabytkach (firmy Remmers, Sto-ispo lub tożsamych). Dopuszczalne jest zastosowanie zaprawy wykonanej na miejscu z dobrych jakościowo materiałów budowlanych.
8. Wzmocnienie osłabionych cegieł oraz zapraw (fug i reliktyw tynku w blendach) poprzez nasycenie ich preparatami zawierającymi związki krzemoorganiczne, nadającymi powierzchni charakter hydrofilny (KSE 300 lub KSE 100 firmy Remmers). W trakcie wykonywania zabiegu wymagane jest ścisłe przestrzeganie zaleceń określonych w specyfikacji produktu.
9. Oczyszczanie lica cegieł. Zabieg musi być poprzedzony wykonaniem szeregu prób w celu ustalenia prawidłowej i efektywnej metody oczyszczania spełniającej podstawową zasadę **nieuszkodzenia (najmniejszego szkodenia) substancji zabytkowej**. Wskazane jest, aby ocenę skuteczności zabiegu oraz wybór metody podjąć komisyjnie przy udziale dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki, specjalisty w dziedzinie konserwacji kamienia, elementów i detali architektonicznych. Poniżej przedstawiono możliwe metody oczyszczania:

- oczyszczanie przy wykorzystaniu pary wodnej, wspomaganie oczyszczania środkami powierzchniowo czynnymi, środkami rozpuszczającymi (spulchniającymi) nawarstwienia,

- metoda hydrodynamiczna z wykorzystaniem urządzeń czyszczących wodą pod ciśnieniem, posiadających regulację przepływu wody oraz zmiany kształtu strumienia,

- czyszczenie wodą zimną, wodą ciepłą, wspomaganie oczyszczania środkami powierzchniowo czynnymi, środkami rozpuszczającymi (spulchniającymi) nawarstwienia,

- metoda strumieniowo-ścierna z wykorzystaniem urządzeń czyszczących parą wodną i ścierniwem z możliwością regulacji przepływu powietrza oraz strumienia ścierniwa, dobór ścierniwa pod kątem jego twardości.

Uwaga! W trakcie zabiegu należy przewidzieć doczyszczanie punktowe (np. wytwornicą pary), czyszczenie mechanicznie szczególnie zabrudzonych i trudno usuwalnych nawarstwień.

10. Odsolenie zasolonych partii muru, szczególnie sklepień w kaplicach bocznych, przez wykonanie okładów z pulpy celulozowej nasączonej wodą destylowaną z domieszką substancji biobójczej, jak w punkcie 5)

11. Uzupelnianie ubytkow w cegle. Do uzupelnienia ubytkow w ceglach jak i spoin nalezy zastosowac zaprawy jak najbardziej zblizone wlasciwosciami fizyko-mechanicznymi do uzupelnianego materiahu:

- musza miec zblizona lub lepsza zdolnosc transportu wody niz material uzupelniany
- zblizone wlasciwosci mechaniczne do materiahu uzupelnianego,
- zblizony wspolczynnik rozszerzalnosc cieplnej do materiahu uzupelnianego,
- powinny pozwalac na uzyskanie wypeelnienia zblizonego kolorystycznie i fakturalnie do uzupelnianego fragmentu.

Wskazane jest zastosowanie gotowych zapraw do uzupelniania ubytkow w ceglach (np. firmy Remmers lub tozsame)

12. Uzupelnienie ubytkow fugi. Do fugowania zaleca sie stosowanie barwionych w masie zapraw sporzadzonych na bazie spoiwa trasowego, np.: TKF TrassFuge (firma Hufgard Optolith) lub tozsamych.

Uwaga! Prace obejmujace konserwacje lica muru dotycza rowniez obszarow przeznaczonych do tynkowania (prostokadne blendy pod korona muru).

13. Scalenie kolorystyczne w przypadku razacych rozbieznosci kolorystycznych poszczegolnych elementow lica muru poprzez miejscowe naniesienie odpowiednio przygotowanych farb (szczegolnie czesciowej rekonstrukcji polnocnej dobudowki). Do scalania proponuje sie wykorzystanie farb na spoiwie krzemianowym (np. produkty firmy Keim lub tozsame, przeznaczone do obiektow zabytkowych).

14. Hydrofobizacja ceglanego lica w przypadku duzego stopnia nasiakliwosci cegly, szczegolnie w partiach narazonych na osiadanie i dluzsze utrzymywanie sie wody (parapety, gzymsy, wystepy muru, daszki pulpitowe) preparatami firmy Remmers, Sto-ispo lub tozsamymi, przeznaczonymi do obiektow zabytkowych.

15. Wykonanie dokumentacji powykonawczej uwzgledniajacej przebieg wykonanych prac i ich problematyke.

IV. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – MUR CEGLANY ORAZ RELIKTY TYNKU WE WNEȚRZU KORPUSU FARY GUBIŃSKIEJ

1. Wykonanie dokumentacji stanu obiektu przed, w trakcie i po przeprowadzeniu prac konserwatorskich.
2. Oczyszczenie muru z roślin i ptasich zanieczyszczeń. W przypadku, gdy nie uda się całkowicie wyciągnąć korzeni większych roślin, konieczne należy zastosować trucie pozostawionych fragmentów odpowiednim środkiem do likwidacji roślin.
3. Usunięcie wtórnych nawarstwień tynkarskich i malarskich z zachowanych szesnastowiecznych i dziewiętnastowiecznych reliktyw tynku oraz z oryginalnego muru. Zabieg ten należy przeprowadzić mechanicznie za pomocą opukiwania odpowiednio dobranymi narzędziami. Doczyszczanie należy przeprowadzić również mechanicznie skalpelami, pędzlami i włóknem szklanym. Konieczne jest pozostawienie obszaru ze wszystkimi nawarstwieniami jako świadka historii obiektu. Do tego celu proponuje się przeznaczyć ścianę szczytową, zachodnią.
4. Przemurowanie luźnych elementów ceglanych z zastosowaniem dobrej jakościowo zaprawy murarskiej o sile wiązania nieco mniejszej niż spójność oryginalnego materiału budowlanego. Wskazane jest zastosowanie gotowych zapraw przeznaczonych do stosowania w zabytkach (firmy Remmers, Sto-ispo lub tożsamy). Dopuszczalne jest zastosowanie zaprawy wykonanej na miejscu z dobrych jakościowo materiałów budowlanych.
5. Usunięcie silnie zdegradowanych cegieł („wysypujących się”) i zastąpienie ich nowymi cegłami lub odzyskanymi w trakcie prac archeologicznych lub porządkowych, dobrze zachowanymi, o formacie odpowiadającym cegłom w uzupełnianym fragmencie muru. Do wmurowania nowych cegieł konieczna jest odpowiednia zaprawa, jak w punkcie 8 niniejszego programu. Starszy, wtórnie wykorzystywany materiał budowlany musi zostać odsolony, np. przez kąpiel w wodzie demineralizowanej wzbogaconej o środek dezynfekujący. Dokładna metoda odsalania ustalona zostanie w ramach nadzoru konserwatora dzieł sztuki.
6. Dezynfekcja lica ścian w celu trwałego zabezpieczenia budowli przez wpływem działalności mikroorganizmów. Proponowane jest użycie środków sprawdzonych w pracach konserwatorskich, (środki firm Remmers, Sto-ispo, Brescciani, Coverax, lub tożsame, stosowane w obiektach zabytkowych).
7. Podklejenie fragmentów zachowanego zabytkowego tynku zaprawą iniekcyjną mineralną przeznaczoną do obiektów zabytkowych na przykład firmy Ledan. W przypadku cienkich odspojień o utrudnionej penetracji proponuje się wprowadzenie dyspersji żywicy akrylowej przeznaczonej do obiektów zabytkowych lub żywicy akrylowej (jak wyżej) zmodyfikowanej domieszką wypełniacza – kredy.
8. Wykonanie opasek ochronnych okalających relikty tynku z zaprawy jak w punkcie poniżej.
9. Uzupełnienie ubytków warstwy tynkarskiej w obrębie zachowanych reliktyw z zachowaniem charakterystycznej faktury tynku. Do uzupełnienia należy wykorzystać zaprawę wapienno-piaskową zmieszaną z 1 części spoiwa (dobrego jakościowo wapna dołowanego minimum 10 lat) i 3 części wypełniacza (piasku o charakterze podobnym jak wypełniacz zastosowany oryginalnie) lub gotowej zaprawy przeznaczonej do obiektów zabytkowych. Wskazane może być użycie zaprawy Historickalkspatzenmörtel (Remmers).
10. Wzmocnienie osłabionych cegieł oraz zapraw poprzez nasycenie ich preparatami zawierającymi związki krzemooorganiczne, nadającym im charakter hydrofilny (np. KSE 300 lub KSE 100 firmy Remmers). W trakcie wykonywania zabiegu wymagane jest ściśle przestrzeganie zaleceń określonych w specyfikacji produktu.
11. Oczyszczanie lica cegieł. Zabieg musi być poprzedzony wykonaniem szeregu prób w celu ustalenia prawidłowej i efektywnej metody oczyszczania spełniającej podstawową zasadę **nieuszkodzenia (najmniejszego szkodenia) substancji zabytkowej**. Wskazane jest, aby ocenę skuteczności zabiegu oraz wybór metody podjąć komisyjnie przy udziale dyplomowanego konserwatora dzieł

sztuki, specjaliści w dziedzinie konserwacji kamienia, elementów i detali architektonicznych. Poniżej przedstawiono możliwe metody oczyszczania:

- oczyszczanie przy wykorzystaniu pary wodnej, wspomaganie oczyszczania środkami powierzchniowo czynnymi, środkami rozpuszczającymi (spulchniającymi) nawarstwienia,
- metoda hydrodynamiczna z wykorzystaniem urządzeń czyszczących wodą pod ciśnieniem, posiadających regulację przepływu wody oraz zmiany kształtu strumienia,
- czyszczenie wodą zimną, wodą ciepłą, wspomaganie oczyszczania środkami powierzchniowo czynnymi, środkami rozpuszczającymi (spulchniającymi) nawarstwienia,
- metoda strumieniowo-ścierna z wykorzystaniem urządzeń czyszczących parą wodną i ścierniwem z możliwością regulacji przepływu powietrza oraz strumienia ścierniwa, dobór ścierniwa pod kątem jego twardości.

Uwaga! W trakcie zabiegu należy przewidzieć doczyszczanie punktowe (np. wytwornicą pary), czyszczenie mechanicznie szczególnie zabrudzonych i trudno usuwalnych nawarstwień.

12. Przeprowadzenie konserwacji pozostałości elementów drewnianych przez dezynfekcję preparatami o szerokim odkażającym spektrum działania przeznaczonymi do zabiegów konserwatorskich, (np. typu Preventol) oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych mechanicznie i chemicznie za pomocą szarego mydła i wody destylowanej oraz impregnację przez wielokrotne pędzlowanie roztworem żywicy akrylowej w toluenie lub ksylenie (wskazane zastosowanie Paraloidu B72). Dobór stężenia roztworu musi odbyć się pod nadzorem dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki. W przypadku niektórych elementów, jak na przykład fragmentów belek stanowiących część konstrukcji empor, osadzonych częściowo pod posadzką nad kaplicami ściany południowej, możliwy jest ich demontaż w trakcie przekładania obluzowanych kafli posadzki i przeprowadzenie zabiegów poza obiektem. Wówczas wskazana jest impregnacja w wyżej wskazanym roztworze przez pełne zanurzenie (kąpiel).
16. Uzupelnianie ubytków w cegle. Do uzupełnienia ubytków w ceglach jak i spoinach należy zastosować zaprawy jak najbardziej zbliżone właściwościami fizyko-mechanicznymi do uzupełnianego materiału:
 - muszą mieć zbliżoną lub lepszą zdolność transportu wody niż materiał uzupełniany
 - zbliżone właściwości mechaniczne do materiału uzupełnianego,
 - zbliżony współczynnik rozszerzalności cieplnej do materiału uzupełnianego,
 - powinny pozwalać na uzyskanie wypełnienia zbliżonego kolorystycznie i fakturalnie do uzupełnianego fragmentu.Wskazane jest zastosowanie gotowych zapraw do uzupełniania ubytków w ceglach (np. firmy Remmers lub tożsame)
17. Uzupelnienie ubytków fugi. Do fugowania zaleca się stosowanie barwionych w masie zapraw sporządzonych na bazie spoiwa trasowego, np.: TKF TrassFuge (firma Hufgard Optolith) lub tożsame przeznaczone do obiektów zabytkowych.
18. Scalenie kolorystyczne w przypadku rażącej rozbieżności kolorystycznych poszczególnych elementów lica poprzez miejscowe naniesienie odpowiednio przygotowanych farb. Do scalania proponuje się wykorzystanie farb na spoiwie krzemianowym (np. produkty firmy Keim lub tożsame przeznaczone do obiektów zabytkowych).
19. Hydrofobizacja ceglanego lica w przypadku dużego stopnia nasiąkliwości cegły, szczególnie w partiach narażonych na osiadanie i dłuższe utrzymywanie się wody (parapety, gzymsy, występy muru, posadzka nad kaplicami południowymi i południowo-wschodnimi).
20. Wykonanie dokumentacji powykonawczej uwzględniającej przebieg wykonanych prac i ich problematykę.

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – POLICHROMIE W WYBRANYCH KAPLICACH BOCZNYCH FARY GUBIŃSKIEJ (TRZECIEJ I ÓSMEJ OD POŁUDNIOWO-ZACHODNIEJ STRONY)

1. Wykonanie dokumentacji stanu obiektu przed, w trakcie i po przeprowadzeniu prac konserwatorskich.
2. Usunięcie wtórnych nawarstwień tynkarskich i malarskich mechanicznie oraz chemicznie (w kaplicy nr 3 od strony południowo-zachodniej).
3. Dezynfekcja malowidła, tynku i odkrytego lica muru substancją biobójczą (na przykład Preventol lub tożsamą przeznaczoną do stosowania w konserwacji polichromii) przez natrysk.
4. Podklejenie spęcherzeń tynku zaprawą iniekcyjną mineralną przeznaczoną do obiektów zabytkowych na przykład firmy Ledan. W przypadku cienkich odspojen o utrudnionej penetracji proponuje się wprowadzenie dyspersji żywicy akrylowej lub żywicy akrylowej zmodyfikowanej domieszką wypełniacza – kredy.
5. Doczyszczenie warstwy malarskiej za pomocą odpowiednio dobranych pędzli i włókna szklanego.
6. Odsolenie zasolonych obszarów tynku i muru przez wykonanie okładów z ligniny lub pulpy celulozowej nasączonej wodą destylowaną.
7. Odpylenie powierzchni malowideł, pobiałych i muru przez rolowanie ligniną zwilżoną wodą destylowaną.
8. Wzmocnienie strukturalne murowanego (w razie złego stanu zachowania) i tynkarskiego podłoża poprzez nasączenie jej preparatem na bazie krzemionki organicznej (na przykład firmy Remmers, KSE 300, lub KSE 100).
9. Wzmocnienie strukturalne warstwy malarskiej spoiwem na bazie szkła wodnego na przykład preparatem Fixativ (Kremer) lub tożsamym, przeznaczonym do obiektów zabytkowych. Preparat należy używać ściśle zgodnie z kartą specyfikacyjną. Przed szerszym zastosowaniem należy wykonać próby stężenia oraz testy na powstawanie zabieleń w związku z występowaniem zasolenia w obiekcie.
10. Uzupełnienie zaprawy murarskiej. Do uzupełnienia należy wykorzystać zaprawę wapienno-piaskową o proporcji 1:3 z wapna dołowanego minimum 5-letniego oraz płukanego piasku o odpowiednio dobranej gradacji ziarna. Możliwe jest również zastosowanie gotowej zaprawy przeznaczonej do stosowania w obiektach zabytkowych firmy Remmers, Sto-ispo, lub tożsamej.
11. (Dla kaplicy poświęconej ofiarom I wojny światowej). Uzupełnienie warstwy tynkarskiej z zachowaniem charakterystycznej faktury tynku. Do uzupełnienia należy wykorzystać zaprawę wapienno-piaskową zmieszaną z 1 częścią spoiwa (dobrego jakościowo wapna dołowanego minimum 5 lat) i 3 częścią wypełniacza (płukanego piasku o charakterze podobnym jak wypełniacz zastosowany oryginalnie) lub gotowej zaprawy przeznaczonej do obiektów zabytkowych. Wskazane może być użycie zaprawy Historickalkspatzenmörtel (Remmers). W przypadku, gdy podłoże ceglane jest zawilgocone i zasolone konieczne jest użycie systemu tynków renowacyjnych z certyfikatem WTA.

(Dla kaplicy nr trzy, pd południowo-zachodniego narożnika) Wykonanie opasek ochronnych okalających relikty tynku z zaprawy jak poniżej.

12. Uzupełnienie warstwy pobiałych/ białego podmalowania oraz jego rekonstrukcja w partiach szczególnie źle zachowanych. W celu polepszenia właściwości malarskich pobiałych możliwe jest zmodyfikowanie jej niewielką domieszką dyspersji akrylowej, przeznaczonej do stosowania w obiektach zabytkowych.
13. Uzupełnienie warstwy malarskiej metodą graficzną farbami na spoiwie PAV, Paraloid B 82 lub na bazie dyspersji akrylowej (na przykład Primal AC 33). Konieczne jest dodanie do spoiwa farby substancji biobójczej (Preventol). Farba przeznaczona do uzupełnień musi mieć zbliżone właściwości wizualne do oryginału i zawierać pigmenty odporne na działanie promieni UV.

VI. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – RESTAURATORSKICH, DRZWI WEJŚCIOWE DO PREZBITERIUM OD STRONY PÓŁNOCNEJ ORAZ ŚLEMIEŃ NAD DRZWIAMI

1. Wykonanie dokumentacji stanu obiektu przed, w trakcie i po przeprowadzeniu prac konserwatorskich.
2. Demontaż ślemienia.
3. Transport do pracowni konserwatorskiej.
4. Usunięcie nawarstwień malarskich chemicznie i mechanicznie kompresami z odpowiednio dobranych mieszanin rozpuszczalników lub gotową pastą do usuwania powłok malarskich/lakierniczych. Dopuszczalne jest również działanie gorącym powietrzem o odpowiednio dobranej temperaturze.
5. Demontaż zamka drzwi.
6. W przypadku decyzji o zmianie kierunku otwierania się drzwi, zmiana strony montażu zamka.
7. W przypadku decyzji o zmianie kierunku otwierania się drzwi, zmiana umiejscowienia felcu przez odcięcie fragmentu drewna odpowiadającemu jego grubości i zamocowaniu go w odpowiednim miejscu. Mocowanie musi być mechanicznie wytrzymałe, wykonane na kołki drewniane wzmocnione spoiną z kleju na bazie żywicy akrylowej, przeznaczonego do obiektów zabytkowych.
8. W przypadku decyzji o zmianie kierunku otwierania się drzwi konieczne jest poszerzenie otworu drzwiowego przez wykucie muru na szerokość felcu.
9. Uzupelnienie brakującego elementu metalowego w belce ślemienia – gniazda zawiasu skrzydła drzwiowego.
10. Uzupelnienie ewentualnie stwierdzonych mniejszych, ale mających konstrukcyjny charakter ubytków kitem chemoutwardzalnym Araldite. Uzupelnienie musi być wykonane w granicach ubytku i fakturą naśladować oryginalną powierzchnię. Wskazane jest pozostawienie otworów po kulach z broni palnej (świadcstwo działań wojennych w lutym 1945 roku)
11. Uzupelnienie niewielkich ubytków dobrym jakościowo kitem wodorozcieńczalnym do drewna. Uzupelnienie musi być wykonane w granicach ubytku i fakturą naśladować oryginalną powierzchnię.
12. Zabezpieczenie elementów żelaznych/ stalowych roztworem alkoholowym taniny.
13. Pokrycie elementów żelaznych/ stalowych narażonych na intensywne użytkowanie cienką warstwą lakieru chemoutwardzalnego, tak aby nie zatracić naturalnego, satynowego połysku metalu.
14. Rekonstrukcja kolorystyki stolarki z zastosowaniem farb rozpuszczalnikowych na bazie żywicy syntetycznej o dużej wytrzymałości przy intensywnej eksploatacji.
15. Transport elementów z pracowni.
16. Montaż elementów w ościeżach.
17. Sporządzenie dokumentacji opisowej i fotograficznej przebiegu prac konserwatorskich.

Paulina Celecka

mgr Paulina Celecka
Konserwator Dziel Sztuki